

NGŨ LIỆU

Phụ lục 2.37

LÁ RƠI

(Trích *Ngày thường Hà Nội*)

- Băng Sơn -

(1) [...] Mưa rơi thường tạo cảm giác nao nao trong lòng ai đó. Lá rơi cũng xốn xang nhưng đẹp. Nó như tín sứ¹ đến báo tin mùa chuyển...Mây gió, nắng mưa đã lột xác thay hình, đang may bao nhiêu loài áo mới để sắp sửa khoác lên mọi cảnh cao thấp...Không cây nào giống cây nào, và cũng không đồng loạt cùng rào rào như tiếng vỗ tay trong một hội trường khi cô ca sĩ hát bài Đoàn chuẩn mùa thu...Lá rơi, lá bắt đầu rơi, và như lời hẹn thắm, mỗi loài có riêng ngày của mình mà thả những bức thư trữ tình thời tiết.

Chú ý cảm nhận của tác giả mỗi mùa lá rơi.

(2) Ấy thế mà có loài cây không hề rụng lá. Cây cọ trung du² mỗi năm chỉ để ra được một tàu lá hình mặt

Chú ý những chi tiết miêu tả cây cọ trung du.

trời với những tia sáng xanh, người ta cắt lá khi nó chưa kịp già, chưa kịp rụng để làm chiếc nón, lợp mái nhà, có khi còn làm cái chổi có màu xanh tái, mà cán chổi là cuống lá, gọi là Cẳng cọ. Thành phố, đôi ba vườn hoa có trồng cây cọ, có người gọi nó là cây lá gồi, không ai cắt lá. Nếu tàu lá nào tàn đi trong im lặng giữa ồn ã phố phường thì nó trể xuống, vàng đi, ủ rũ như mái tóc không được sửa sang...và nó rụng lúc nào không ai biết...

Hình 1: Hàng cọ trung du
(Nguồn: Internet)

Phải lâu lắm, nhiều ngày đêm chầm chậm trôi đi lắm, ta mới một lần gặp một tàu cau rơi trong thành phố, có chiếc mo to bằng nửa chiếu hoa, cho em bé lên mười nằm vào cũng gọn như nằm trong võng... hoặc chiếc mo cau quê nhà những đêm mưa gió do tàu cau rụng bộp, âm vang vào thính không³ rồi lại im lìm trong tịch mịch⁴... Còn loài cau ấy

¹ Tín sứ: như sứ giả báo tin.

² Cây cọ trung du: có tên gọi khác là Kè nam, Cây lá gồi, Cây lá nón, mọc trong rừng, ven suối, vùng núi hoặc mọc rải rác trên đồi thấp miền trung du, ở độ cao lên đến 1500m. Biểu tượng của vùng đất trung du và miền núi.

³ Thính không: không trung, nơi hoàn toàn vắng lặng.

⁴ Tịch mịch: vắng lặng, không có một tiếng động nào.

rụng bất kỳ, nó như người nào đó tro gan cùng thời tiết, mặc đất trời thay đổi, chỉ lòng mình với tự đổi thay...

Chỉ có mùa thu mới là mùa người họa sĩ tài hoa đem cây bút vẽ phết vàng long lanh lấp lánh lên mọi chiếc lá xanh, dù lá có hình con mắt hay con thoi, hình sợi tơ hay chiếc lược, hình lông chim hay mi mắt mỹ nhân...

Lá tre tả tơi trong lốc bão, cây tre còn nghiêng ngả tiến theo, xót xa chẳng mà tre cũng rỗng cả lòng mình, còn kêu lên kéo kết với nhau.

Cây gạo đầu làng, một loại cây chỉ khi nào hết lá mới ra hoa. Có người gọi nó là Mộc miên⁵, thứ cây luôn gợi niềm quê quen thuộc, tiếng nói bằng màu nhắc kẻ ly hương⁶

Hình 2: Cây hoa gạo
(Nguồn: Internet)

nổi khắc khoải mong chờ và thương nhớ. Nó cũng thương từng chiếc

lá già rơi rụng chẳng âm vang, khiến gốc mẹ khóc than, mà sung cả mắt thành chiếc bướu chắc là quận đau mỗi khi gió bắc lùa tung toả... Cây gạo vốn thừa lá, nên ít ai chú ý xem nó rụng khi nào, người ta chỉ chờ sắc đỏ báo tin xuân, giống như trên dòng suối Yến⁷ vào chùa Hương⁸, cây

Chú ý những chi tiết miêu tả cây gạo đầu làng và cây sưa.

gạo hoang vu đứng chỉ đường cho con đò tam bản rằng nơi cửa Phật còn bao xa hay đã gần kề...

Giống như cây gạo, là cây sưa⁹ (xin đừng nhầm là cây sưa có dấu ngã) cũng chỉ ra hoa trắng rợn người khi không còn một chiếc lá xanh nào trên cành, nhưng khác cây gạo, hoa sưa nở ngay khi hoa đào vừa héo, khi bánh

Hình 3: Cây sưa (Nguồn: Internet)

⁵ Mộc miên: dùng để chỉ loài cây gạo, hay còn gọi là cây bông gạo. "Mộc" chỉ sự đơn sơ, gần gũi với thiên nhiên, còn "Miên" ám chỉ bông, cụ thể là bông gạo mềm mại, rục rờ.

⁶ Ly hương: xa quê.

⁷ Suối Yến: con đường thủy nối giữa bến Đục với động Hương sơn; thành phố Huế.

⁸ Chùa Hương: (hay còn gọi là Hương Sơn) thuộc Hương Sơn, huyện Mỹ Đức, thủ đô Hà Nội. Nơi đây được ví như một khu phức hợp giữa tôn giáo và văn hóa bao gồm những ngôi chùa Phật giáo, những ngôi đền thờ các thần long nhân và tín ngưỡng nông nghiệp. Trung tâm của nơi đây là chùa Hương trong động Hương Tích, hay còn được gọi với cái tên khác là chùa Trong.

⁹ Cây sưa: Là cây gỗ nhỏ, rụng lá theo mùa, cao từ 6-12m (cũng có thể cao tới 15m), sinh trưởng trung bình. Thân cây dạng hợp trục, dáng phân tán. Vỏ thân cây màu vàng nâu hay xám, nứt dọc. Cành non màu xanh, có lông mịn thưa. Lá mọc cách, cấu tạo lá dạng kép lông chim lẻ, mỗi lá kép có từ 9-17 lá chét đính so-le trên cuống chính. Lá chét hình xoan thuôn, đầu nhọn hoặc có mũi nhọn, đuôi tròn, mặt dưới phiến lá thường có màu tái trắng. Kích thước lá chét dài từ 6-9 cm, rộng từ 3-5 cm, lá chét đính ở đầu cuống kép thường có kích thước lớn hơn các lá còn lại. Cuống chính và các cuống lá chét không lông, phiến lá chét không lông. Có lá kèm nhỏ không lông, sớm rụng.

chung Tết vừa hết, khi lời chúc nhau đã trở lại đời thường, khi cô gái đã cất vào trong tủ chiếc áo dài nhưng để chỉ còn khuôn vai tròn lặn trong áo vải. Lá sưa rụng vào tháng Chạp, cứ rỉ rả như mặc kệ thời gian đang vội vàng đón Tết sắp tới...

Phải một hôm nào giữa những cơn gió phũ phàng thổi tới bờ làm cái tán bàng tôi tả. Từng trận lá vàng, từng trận lá đỏ, cứ như từ trời rơi xuống, cứ như bắt mình phải đứng lại mà nghe mà ngắm cuộc thay áo lúc mùa bàng chín đã hết, đã thấm vào hàm răng học trò đi bộ đến trường.

Nếu lá rơi thường rụng vài sắc vàng thì không hiểu tại sao lá bàng lại đỏ, đỏ như máu, có người còn bảo "cây bàng đang khắc ra máu để đón mùa đông" mới khiếp chứ.

(3) Lá rơi cũng là nguồn cảm hứng của nhiều thi sĩ¹⁰ xưa nay, bởi nó làm thay đổi quang cảnh quanh ta, gợi một nỗi niềm, thúc giục một cảm xúc, nhất là mùa thu đã đẹp, mà mùa thu mới có nhiều lá rơi rụng, hai cái cộng hưởng¹¹ làm ra thu, làm ra mùa, làm ra rung động.

Lá rơi tạo nên điều gì đặc biệt?

Lá rơi! Lá cứ rơi đã từ nghìn đời. Rừng sâu và rừng xa thăm cỏ bị cớm nắng không mọc được, tầng tầng lá rụng bao năm thành thảm, mà ca dao nói:

Đố ai quét sạch lá rừng

Để ta xin gió, gió đừng rung cây...

Thành phố, ngày nào cũng có những chị gái đi quét rác. Có ngày lá nhiều hơn rác, nhất là khi có tin gió mùa Đông Bắc¹² hoặc gặp khi những chàng xà cừ lực lưỡng buồn tình, rậm rạp, thả lá xuống chơi, những chiếc lá hình thuyền, nằm bẹp xuống mặt đường, an phận ra đi, có khi còn bị nghiền cho bẹp thêm trong những chiếc bánh xe, lúc mưa về lá dính, không thể bay lên như lá sấu.

Hình 4: Cô lao công quét lá
(Nguồn: Internet)

Cây Nhạn lai hồng, dân gian gọi là cây hoa Trạng nguyên, mùa đông lá rụng, làm cây thành người gầy que củi. Giáp Tết, những chiếc lá biến hình trên đầu ngọn, biến thành

¹⁰ Thi sĩ: (trang trọng) nhà thơ.

¹¹ Cộng hưởng: (hiện tượng một hệ được kích thích) dao động với biên độ rất lớn khi tần số của dao động kích thích bằng hoặc gần bằng tần số của dao động riêng của hệ.

¹² Gió mùa Đông Bắc: gió mùa lạnh từ hướng đông-bắc thổi tới ở phía bắc Việt Nam, thường vào mùa đông..

màu hoa đỏ chói chang, đỏ tươi, đỏ rói, đỏ như màu cò, thành từng đĩa mặt trời ấm áp, mặc cho sương gió bủa vây.

Còn bao nhiêu loài cây khác, lặng lẽ thả lá vào đời, cả đêm cả ngày, lúc sáng lúc khuya... mùa này mùa khác... Nhà sinh học có khi quá quen thuộc nên không còn quan tâm nữa. Chỉ có thi sĩ năm nào cũng nhớ mùa lá rơi như bóng hình cổ nhân khuất sau màn lá bay vi vút... Thế là cây với người đồng cảm, cùng làm thơ với nhau để mình hóa thành thi sĩ. Làm ra những bài thơ cho toàn nhân loại, mà cũng chỉ cho riêng mình, không cần in ấn ở đâu. Ai tri ân, ai có tình thì đến, thì đọc thấy, thì ngâm lên, cho mình nghe, cho gió nghe, cho những chiếc lá đang bay kia hòa nhịp, cũng chẳng cần đàn và phách¹³. Tự nó thành bài thơ, thành khúc ca diễm tuyệt, mà mỗi năm mỗi loài cây tấu một lần...

Chắc rằng vạn năm trước, mười vạn mùa trước, lá cây đã rơi và vạn năm sau, lá còn rơi, nó về cội nó... Còn con người thì về đâu nhỉ khi đã hoàn vũ mây bay và cát bụi? Thôi thì ta cứ đón và cứ tiễn mùa này. Ta cứ giơ bàn tay ra giữa trời mà hứng lấy một chiếc lá đang la đà không khí. Nắm được một chiếc lá hình con mắt đâu có dễ. Thì cũng cứ giơ tay ra như kẻ cầu may, được một chiếc lá bàng to sắc đỏ hay một chiếc lá tre mỏng như đầu ngọn bút, lá đa cong cong, lá đề hình tim, lá lan già hình lưỡi kiếm...

Chỉ có một loài lá không bao giờ rụng, mà khi cây chết theo dần con, thì cả gốc lẫn lá cũng hy sinh theo. Đó là cây lúa, cây cứu tinh của một nửa loài người.

(Băng Sơn; *Ngày thường Hà Nội*, NXB Văn học, năm 2010, tr. 197 - 204)

¹³ Phách: nhạc khí dân tộc làm bằng đoạn tre cứng, thường dùng đệm trong hát ca trù.

CÂU HỎI, NHIỆM VỤ

VĂN BẢN KÍ 37

☺ TRƯỚC KHI ĐỌC

1. Chia sẻ: Ở nơi em sống, lá cây thường rụng nhiều vào mùa nào trong năm? Theo em, sự kiện lá rụng có vai trò gì trong việc báo hiệu sự chuyển giao của thời tiết?

2. Dự đoán: Nhan đề “Lá rơi” gợi cho em những suy nghĩ gì?

📖 ĐỌC VĂN BẢN

LÁ RƠI

(Trích *Ngày thường Hà Nội*, Băng Sơn)

(Phụ lục 2.37)

📄 SAU KHI ĐỌC

🌟 KIẾN THỨC BỔ TRỢ

1. Thể loại tản văn và tùy bút (Phụ lục 1)

2. Đôi nét về tác giả và tác phẩm (Phụ lục 3.2)

THỰC HIỆN NHIỆM VỤ

Câu hỏi nhận biết

Câu hỏi 1: Văn bản “Lá rơi” thuộc thể loại nào?

- A. Tùy bút
- B. Tản văn
- C. Du kí
- D. Hồi kí

Câu hỏi 2: Đọc phần (1) và cho biết cảm nhận của tác giả khi nói về mùa lá rụng.

Câu hỏi 3: Chỉ ra và nêu tác dụng của biện pháp tu từ được tác giả sử dụng trong đoạn văn sau: “Giống như cây gạo, là cây sữa (xin đừng nhầm là cây sữa có dấu ngã) cũng chỉ ra hoa trắng rợn người khi không còn một chiếc lá xanh nào trên cành, nhưng khác cây gạo, hoa sữa nở ngay khi hoa đào vừa héo, khi bánh chưng Tết vừa hết, khi lời chúc nhau đã trở lại đời thường, khi cô gái đã cất vào trong tủ chiếc áo dài nhưng để chỉ còn khuôn vai tròn lẩn trong áo vải. Lá sữa rụng vào tháng Chạp, cứ rỉ rả như mặc kệ thời gian đang vội vàng đón Tết sắp tới...”

Câu hỏi thông hiểu

Câu hỏi 4: Liệt kê những chi tiết miêu tả và cảm xúc của tác giả khi nói về các sự vật trong mùa lá rơi.

Sự vật	Chi tiết miêu tả	Cảm xúc tác giả
Lá rơi		
Cây cọ		
Cây gạo		
Cây sữa		
Cây bàng		
Cây lúa		

Câu hỏi 5: Qua một số câu văn, đoạn văn; em hãy phân tích đặc điểm của tùy bút: Ngôn ngữ rất giàu cảm xúc và hình ảnh.

Câu hỏi 6: Trong phần (3), lá sấu và lá xà cừ khác nhau ở đặc điểm gì khi chúng rơi xuống mặt đường thành phố?

Câu hỏi 7: Em có suy nghĩ gì về câu hỏi tu từ ở cuối bài của tác giả: “Còn con người thì về đâu khi đã hoàn vũ mây bay và cát bụi?” ?

Câu hỏi vận dụng

Câu hỏi 8: Tác giả đã miêu tả về hình ảnh của những loài cây khi mùa lá rụng. Em hãy viết một đoạn văn nêu ấn tượng của mình về một loài cây sau khi đọc xong văn bản nhé!

Câu hỏi 9: Em hãy viết một bài văn ngắn nêu cảm nhận của em khi đọc văn bản trên.

HƯỚNG DẪN TRẢ LỜI

Văn bản kí 37: Lá rơi (Băng Sơn)

*** SAU KHI ĐỌC:**

Câu 1: *Gợi ý đáp án:*

- Đáp án: **A.**

Câu 2: *Gợi ý đáp án:*

Cảm xúc của tác giả: bàng khuâng, rung động, say đắm trước vẻ đẹp mong manh và quy luật vĩnh cửu của thiên nhiên. Đối với ông, mùa lá rơi là “tín sứ” báo tin mùa chuyển, là “những bức thư trữ tình thời tiết”.

Câu 3: *Gợi ý đáp án:*

* Biện pháp tu từ: so sánh, điệp từ, liệt kê.

=> Tác dụng: Gợi nhịp chậm rãi, bình thản của thiên nhiên giữa guồng quay hối hả của đời người.

Câu 4: *Gợi ý đáp án:*

Sự vật	Chi tiết miêu tả	Cảm xúc tác giả
Lá rơi	“Nhu bức thư trữ tình thời tiết”, “mỗi loài có riêng ngày của mình mà thả lá”	Say mê, trân trọng quy luật tự nhiên, cảm hứng thi ca.
Cây cọ	“Cắt lá khi chưa kịp già để làm nón, làm chổi, làm mái nhà”	Gợi sự gắn bó, hy sinh âm thầm của thiên nhiên vì con người.
Cây gạo	“Ra hoa khi hết lá, sắc đỏ cháy như nỗi nhớ quê”	Biểu tượng cho nỗi khắc khoải, thương nhớ và vẻ đẹp kiêu hãnh
Cây sưa	“Hoa trắng rón người khi không còn lá xanh nào trên cành”	Vẻ đẹp thanh khiết, tĩnh lặng và triết lý về cái đẹp muộn màng.
Cây bàng	“Lá bàng đỏ như máu, như khắc ra máu đón mùa đông”	Gợi cảm giác dữ dội, xót xa, nhưng rực rỡ và chân thực.
Cây lúa	“Không bao giờ rụng lá, chết cùng cây”	Biểu tượng cho sự hi sinh trọn vẹn, cống hiến thầm lặng của con người lao động.

Câu 5: *Gợi ý đáp án:*

- Ngôn ngữ giàu hình ảnh:

+ Tác giả dùng từ gợi hình tinh tế: “lá rơi như bức thư trữ tình”, “hoa trắng rợn người”, “cây bàng khắc ra máu”.

+ Mỗi câu văn như một nét vẽ, một thước phim chậm, gợi cảnh sắc sống động, thi vị.

- Ngôn ngữ giàu cảm xúc:

+ Dòng văn chứa đầy rung động, hoài niệm và triết lý nhân sinh.

+ Cảm xúc hòa lẫn trong từng miêu tả, khiến người đọc vừa nhìn thấy cảnh, vừa nghe thấy tâm hồn tác giả.

Câu 6: *Gợi ý đáp án:*

- Lá xà cừ: “Những chiếc lá hình thuyền, nằm bẹp xuống mặt đường, an phận ra đi, bị bánh xe nghiền thêm.”

- Lá sấu: “Khi mưa về lá dính, không thể bay lên như lá sấu.”

Câu 7: *HS nêu suy nghĩ của mình về câu hỏi tu từ, có thể tham khảo gợi ý sau:*

- Đây là một câu hỏi triết lý, gợi suy ngẫm sâu sắc về thân phận con người.

- Lá rơi về cội – thiên nhiên có nơi trở lại; nhưng con người, sau cuộc đời bon chen, liệu có trở về được “cội nguồn” của mình – lòng nhân hậu, tình yêu thương và giá trị sống đích thực?

- Câu hỏi không cần lời đáp, bởi nó khiến người đọc tự chiêm nghiệm về ý nghĩa tồn tại, sự vô thường của kiếp người, và cách sống sao cho xứng đáng.

Câu 8: *HS viết được đoạn văn nêu ấn tượng của mình về một loài cây.*

Câu 9: *HS viết được bài văn nêu cảm nhận về văn bản.*